

**«Πρόταση για τη διακαλλιτεχνική θεώρηση της
Τριλογίας (1961) του Βασίλη Βασιλικού».**

Νάντια Φραγκούλη, Ακαδημαϊκή Υπότροφος, Τμήμα Φιλολογίας, ΕΚΠΑ.

“

«Ο εφιάλτης που είχε δει στον ύπνο του [ο Θάνατος] τον πίεζε ακόμα με τη βαριά σκιά του. Ονειρεύτηκε, τάχα, έπειτα από τα λόγια της μητέρας του να πάει μαζί της στο πηγάδι, πως είχαν έρθει στ' αλήθεια μαζί κι ενώ στο δρόμο ήταν όλο γέλια και χαρές, ξαφνικά ακούει ένα 'όι, πέφτω'. Γυρίζει και τι να δει: η Μαλάμω έπεφτε πραγματικά μες στο πηγάδι, αλλά όχι απότομα, δεν χάθηκε να πεις με μιας. Την έβλεπε να πέφτει σιγά, όπως τ' άλογα που γκρεμίζονται πάνω στην κούρσα τους, στα επίκαιρα του κινηματογράφου, και διπλώνουν πρώτα τα πόδια τους με νωχέλεια, έπειτα το στήθος τους ακουμπά αργά στο χώμα και τελευταίος ο τζόκεϊ γλιστρά με ραθυμία, κάπως έτσι έβλεπε και τη Μαλάμω, κρατώντας τον τενεκέ και τον κουβά στα χέρια της, να πέφτει μέσα στο πηγάδι. Τότε έτρεξε, την πρόφτασε, την άρπαξε από τη μέση και με δύναμη την τράβηξε προς τα πάνω, μα στην πραγματικότητα εκείνη τον τραβούσε προς τα κάτω, δηλαδή, όχι εκείνη, [...], αλλά το χάος του πηγαδιού, που τους ρουφούσε ».

Βασίλης Βασιλικός, Το Φύλλο. Το Πηγάδι. Τ' Αγγέλιασμα. Τριλογία. Η οριστική έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Τόπος, 2007, σ. 127. [Α' έκδοση: Το πηγάδι, 1961], σ. 127.

δομή, τις πλάκες να πέφτουν γρήγορα ή μια μετά την άλλη και είπε : να μπουνε οι τοίχοι. Και άρχισαν τὰ τετράγωνα να κλείνουν με τοῦβλα κ' έτσι τὸ σπίτι πού ὡς τότε ἦταν μονάχα ἕνας σκέτος σκελετός ἔπαιρνε σάρκα, χάριζε ἀπ' τὸ χάος. Μονάχα μερικές τρύπες τετράγωνες, ὅπου θὰ μπαί-ναν οἱ πόρτες καὶ τὰ παράθυρα, μέναν ἀκόμα ἀνοιχτές συ-κοινωνώντας με τὸ σκοτάδι τῆς ἀβύσσου. Καὶ εἶδε ὁ Κύριος ὅτι ἡ μπιτονιέρα κάτω σταμάτησε ν' ἀλέθει, τὰ βαροῦλλα κι αὐτὰ σταμάτησαν τὸ ἀνεβοκατέβασμα, τὰ γιαπιά ξη-λωθήκαν κι ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς χτίστες φύγανε καὶ εἶπε τότε : νὰ ἔρθουν οἱ μαραγκοί, οἱ σοβατζῆδες, οἱ ὕδραυ-λικοὶ καὶ οἱ ἠλεκτρολόγοι. Κι ἀπὸ τὴν κεντρικὴ εἴσοδο μπουκάρισαν μὲς τὸ ἄδειο ἐσωτερικὸ φουρνιὲς ἀνθρώπων με διαφορετικὰ σῦνεργα ὁ καθένας πού ἔστηναν τὰ νεῦρα, φέρ-ναν τὸ αἷμα κ' ἔβαφαν τὸ ἄψυχο πρόσωπο τοῦ σπιτιοῦ. Οἱ μαραγκοὶ περνοῦσαν τὰ κουφώματα στὶς πόρτες καὶ στὰ παράθυρα, φτιάχναν τὶς ντουλάπες καὶ τὰ ράφια, νῦναν με ξύλο κασταναῖς, ψαροκοκαλιαστά, τὰ πατώματα. Οἱ σο-βατζῆδες με πλατανόβουρτσες βάφαν μ' ἐλαιόχρωμα τοὺς τοίχους καὶ με ὕδρόχρωμα τὰ πρέκια καὶ τὰ πόδια. Οἱ ὕδραυλικοὶ φέρναν τὸ νερὸ ἀπ' ἔξω, σιάχναν τὶς βρύσες, τὰ λουτρά, τὰ λούκια, τοὺς σωλῆνες. Καὶ οἱ ἠλεκτρολόγοι φτιά-ξαν τὴν ἐγκατάσταση τοῦ ἀσανσέρ, τοποθετήσαν μετρητὲς κάτω στὴν εἴσοδο, περάσαν σύρματα καὶ καλώδια παντοῦ, βάλαν τοὺς διακόπτες, τὶς πρίζες, τὶς ἀσφάλειες. Ἐπῆρχαν κι ἄλλοι μερικοὶ πού με τριβίδια γυάλιζαν τὰ μάρμαρα τῆς σκάλας. Κι ὅταν ὁ Κύριος εἶδε πὼς ὅλα στὴν πολυκατοικία ἦταν ἔτοιμα—πέντε μῆνες πέρασαν ἀπ' τὸν καιρὸ πού ἄρ-χισε νὰ τὴν χτίζει—εἶπε: τώρα ἄς ἔρθουν καὶ οἱ ἄνθρωποι.

Αὐτός, πρὶν μπεῖ, στάθηκε κάτω στὴν εἴσοδο καὶ διά-βασε τὰ ὀνόματά τους πού ἀνεβαίνουν κλιμακωτὰ δίπλα στὰ κουδούνια:

ΤΟΥΛΑ καὶ ΜΑΙΡΗ
Ράπτρια

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΡΑΣ
Νευρολόγος—Ψυχίατρος

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
Ἐγγραμμάτιμος

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Α. ΠΛΥΤΑΣ

Δημόσιος Ὑπάλληλος

ΚΕΒΟΡΚ ΠΟΠΟΛΙΑΝ

Συλλέκτης

ΛΕΣΧΗ ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ ΕΞΑΛΑΚΤΥΛΟΣ

Ταξίαρχος ε. ἀ.

Πήδηξε στὴ διπλανὴ στήλη κι ἄρχισε νὰ κατεβαίνει:

JEAN - JACQUES LEBELLE

ΛΕΣΧΗ ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΝ

ΠΕΡΙΚΛΗΣ Α. ΚΑΡΜΙΡΙΑΔΗΣ

Γυμνασιάρχης

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗΣ

τ. Βουλευτής

ΜΑΛΒΙΝΑ ΠΕΡΙΒΟΛΑΡΗ

Μαία

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΟΥΣΑΜΙΔΗΣ

Γεν. Ἀντιπροσωπεῖται

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Ι. ΚΑΛΦΟΓΛΟΥ

Ζωέμπορος

ΘΥΡΩΡΟΣ

Ζαλίστηκε. Τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων χορεύαν μὲς τὰ μάτια του. Τὰ ἔβλεπε μέσα σ' ἕνα πηχτὸ διάφανο ὑγρὸ ν' ἀλλάζουν θέσεις, νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὰ στενά τους πλαίσια. Εἶδε πὼς δὲν ξεχώριζε πιά τίποτα, ὅπως στὸν κινηματο-γράφο με τὴν ἀτέλειωτη παράταξη τῶν κομπάρσων καὶ τῶν βοηθῶν, ὅπως στὸ νεκροταφεῖο με τοὺς πυκνοφυτεμένους κάθετους σταυρούς. Ἐτριψε τὰ μάτια του νὰ τοῦ φύγει ἡ ζαλάδα. Καὶ μπῆκε μέσα.

Μὲ τὴν οἰκογένειά του πιάσανε τὸ δεξὶ διαμέρισμα στὸν ἔκτο ὄροφο τῆς καινούργιας πολυκατοικίας. Ἡ δική του κάμαρα ἦταν κάπως πιὸ ξεχωριστὴ ἀπ' τὸ ὑπόλοιπο σπίτι καὶ ὁ ἕνας τοῖχος τῆς γειτόνευε με τὸ ἀπόσπαστο ταξίαρχο. Οἱ γονεῖς του, δὲν εἶχε ἄλλα ἀδελφία, πιάσανε τὸ δωμά-τιο πού ἦταν ἀριστερά, καθὼς ἔμπαινες, ἀπὸ τὴν τραπεζα-ρία με τὸ συνεχόμενο σαλόνι. Ἐπῆρχε ἀκόμα μιὰ κάμαρα

Βασίλης Βασιλικός, *Το Φύλλο. Το Πηγάδι. Τ' Αγγελίασμα. Τριλογία. Η οριστική έκδοση*, Αθήνα, Εκδόσεις Τόπος, 2007. [Α' έκδοση: *Το Φύλλο*, 1961].

πή το μεσημέρι για να κολατσίσουν σε μια ταβέρνα κοντινή. Δουλεύαν σκληρά κι όσο ανέβαιναν ψηλότερα οι σκαλωσιές τόσο γινόταν πιο ριψοκίνδυνη η δουλειά τους. Ο Κύριος έβλεπε με ικανοποίηση να τρανεύει η οικοδομή, τις πλάκες να πέφτουν γρήγορα η μια μετά την άλλη και είπε: «Να μπουέ οι τοίχοι». Και αρχίσαν τα τετράγωνα να κλείνουν με τούβλα κι έτσι το σπιτι, που ως τότε ήταν μονάχα ένας σκέτος σκελετός έπαιρνε σάρκα, χώριζε απ' το χάος. Μονάχα μερικές τρύπες τετράγωνες, όπου θα μπαίναν οι πόρτες και τα παράθυρα, μέναν ακόμα ανοιχτές συγκοινωνώντας με το σκοτάδι της αβύσσου. Και είδε ο Κύριος ότι η μπετονιέρα κάτω σταμάτησε ν' αλέθει, τα βαρούλκα κι αυτά σταμάτησαν το ανεβοκατέβασμα, τα γιαπιά ξηλωθήκαν κι ότι οι περισσότεροι από τους χτίστες φύγανε και είπε τότε: «Να έρθουν οι μαραγκοί, οι σοβατζήδες, οι υδραυλικοί και οι ηλεκτρολόγοι». Κι από την κεντρική είσοδο μπουκάρισαν μες στο άδειο εσωτερικό φουρνιές ανθρώπων με διαφορετικά σύνεργα ο καθένας, που έσπνναν τα νεύρα, φέρναν το αίμα κι έβαφαν το άψυχο πρόσωπο του σπιτιού. Οι μαραγκοί περνούσαν τα κουφώματα στις πόρτες και στα παράθυρα, φτιάχναν τις ντουλάπες και τα ράφια, ντύναν με ξύλο καστανιάς, ψαροκοκαλιαστά, τα πατώματα. Οι σοβατζήδες με μπατανόβουρτσες βάφαν μ' ελαιόχρωμα τους τοίχους και με υδρόχρωμα τα πρέκια και τα πόδια. Οι υδραυλικοί φέρναν το νερό απ' έξω, σιάχναν τις βρύσες, τα λουτρά, τα λούκια, τους σωλήνες. Και οι ηλεκτρολόγοι φτιάξαν την εγκατάσταση του ασανέρ, τοποθετήσαν μετρητές κάτω στην είσοδο, περάσαν σύρματα και καλώδια παντού, βάλαν τους διακόπτες, τις πρίζες, τις ασφάλειες. Υπήρχαν κι άλλοι μερικοί που με τριβίδια γυάλιζαν τα μάρμαρα της σκάλας. Κι όταν ο Κύριος είδε πως όλα στην πολυκατοικία ήταν έτοιμα – πέντε μήνες πέρασαν απ' τον καιρό που άρχισε να τη χτίζει– είπε: «Τώρα ας έρθουν και οι άνθρωποι».

Αυτός, πριν μπει, στάθηκε κάτω στην είσοδο και διάβασε τα ονόματά τους, που ανεβαίναν κλιμακωτά δίπλα στα κουδούνια:

ΤΟΥΛΑ και ΜΑΙΡΗ

Ράπτριαι

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΡΑΣ

Νευρολόγος - Ψυχίατρος

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Υφασματέμπορος

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Α. ΠΛΥΤΑΣ

Δημόσιος Υπάλληλος

ΚΕΒΟΡΚ ΠΟΠΟΛΙΑΝ

Ευλέμπορος

ΛΕΣΧΗ ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ ΕΞΑΔΑΚΤΥΛΟΣ

Ταξίαρχος ε.α.

Πήδηξε στη διπλανή στήλη κι άρχισε να κατεβαίνει:

JEAN - JACQUES LEBELLE

ΛΕΣΧΗ ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΝ

ΠΕΡΙΚΛΗΣ Λ. ΚΑΡΜΙΡΙΑΔΗΣ

Γυμνασιάρχης

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗΣ

τ. Βουλευτής

ΜΑΛΒΙΝΑ ΠΕΡΙΒΟΛΑΡΗ

Μαία

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΟΥΣΑΜΙΔΗΣ

Γεν. Αντιπροσωπείαι

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Ι. ΚΑΛΦΟΓΛΟΥ

Ζωέμπορος

ΘΥΡΩΡΟΣ

γυρισμένη την πλάτη της σέ όλα αυτά και κοιτάζει έξω την βροχή που δυναμώνει . . . "Εσω απλός . . . Μά πώς, πώς πιά να επιστρέψω ;»

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΤΡΕΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ :
ΕΛΑΦΡΑ, ΣΟΒΑΡΑ, ΘΑΝΑΣΙΜΑ

« Θάνατος, Θανατερός, Θανάσιμος — αν ήμουν επίθετο έτσι θα κλινόμουν. Κ' έπειτα από τον υπερθετικό, μένει τὸ ἐρώτημα : πὼς νὰ ξεμπλέξω ; Διὸ τρόποι ἴσως ὑπάρχουν : νὰ προφασιστῶ τὸν ἄρρωστο καὶ νὰ γυρίσουμε πίσω στὸ σπίτι ἢ νὰ τῆς μιλήσω ἀνοιχτά, νὰ τῆς πῶ τὴν ἀλήθεια, κι ὅ,τι γίνεи. Τὴν ἀλήθεια . . . Τὸ κτήμα πού ρημάζει χρόνο μὲ τὸν χρόνο. Καταρρέει κι αὐτὸ σὰν τὸν παλιὸ ἀστικὸ κόσμο. Σὲ λίγα χρόνια δὲν θὰ ὑπάρχει πιά. Τὰ σύνορά του ἀπὸ τώρα δὲν προφυλάγουν τίποτα. Σὲ λίγα χρόνια ἢ θὰ τὸ ἔχουν πάθει πίσω οἱ χωρικοί, πού δικαιοματικά τοὺς ἀνήκει, ἢ θὰ ἔχει πουληθεῖ γιὰ οἰκόπεδο σὲ πλούσιους Γερμανοὺς τουρίστες. Κι ὅμως ἐγὼ πὼς ἀντέδρασα ὅταν μοῦ πρότεινε νὰ πάμε στὶς Μπαμπακιές ; Σὰν νὰ προσβάλλαν τὴν ἰδιωτικὴ περιουσία μου. Ἐγὼ νὰ πάω στὶς Μπαμπακιές γιὰ νερό ; Ἐγὼ πού ὁ πατέρας μου ἔχει χτίσει ἕνα τέτοιο πηγάδι ; Κι ὅμως ἡ μηχανή του δὲν λειτουργεῖ πιά, ἀλλὰ κανεὶς δὲν μοιάζει ν' ἀνησυχεῖ γι' αὐτὸ ἰδιαίτερα. Σὰν νὰ ὑπάρχει ἀκόμα ἡ ἴδια ἐκείνη προπολεμικὴ ἀσφάλεια, σὰν ὁ κόσμος νὰ μὴν εἶναι ἔτοιμος νὰ τιναχθεῖ ἀπὸ τὴν μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη. Τώρα πού εἶμαι ἀσφαλισμένος ἐδῶ μέσα καὶ νηφάλιος μπορῶ νὰ σκεφτῶ, νὰ βρῶ τίς λέξεις. "Ἐγὼ μάθει νὰ εἶμαι «ἐγὼ» μόνο μέσα σὲ τέσσερα ντουβάρια. "Ἐξω τὰ χάνω, μπερδεύω τὰ λόγια μου, ἡ φύση μὲ τρομάζει. Κάτω ἀπὸ κάθε πέτρα ὑποπτεύομαι κι ἕναν σκορπιό, πάνω σὲ κάθε δέντρο βλέπω κι ἕνα φίδι. Κι οὔτε ἔχω τὸν τρόπο νὰ πλησιάσω τὴν Μαλάμω. Ξέρω τί θὰ μοῦ πεῖ, ἂν τῆς ριχτῶ : «'Εγὼ εἶμαι ἡ δούλα σ', δὲν κάνω γιὰ σένα. Σύρε νὰ βρεῖς καμιά παραθερίστρια, καμιά πού νὰ τὴν θέλει κι ἡ μάνα σ' ». Κι ὅμως τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ. Ἄπλός, ἄπλός ! Τὶ ἀπαλὴ λέξη ! Πὼς μ' ἀρέσει νὰ τὴν πιπιλίζω στὰ χεῖλια μου. "Ὅμως μὲ τὸ νὰ θέλω νὰ γίνω ἄπλός δὲν εἶναι, αὐτὸ καὶ μόνο, ἡ ἀρχὴ μιᾶς ἄλλης περιπλοκῆς ; Ἄπλός εἶναι κανεὶς χωρὶς νὰ τὸ ξέρει, ὅπως εἶναι ἄγνός ἐν ἀγνοίᾳ του. Μονάχα οἱ ἀμαρτωλοὶ εἶναι ἐκείνοι πού θέλουν νὰ ἐξαγιστοῦν . . . Καὶ τί

συμπέρασμα βγαίνει ἀπὸ ὅλα αὐτά ; Τὸ ἀδιέξοδο μονάχα, τὸ ἀδιέξοδο. Κι ἡ φωνὴ πού λέει : Θάνατο, σταμάτα νὰ σκέφτεσαι. Θάνατο, εἶναι ὥρα γιὰ δράση. Ἡ σκέψη, Θάνατο, σκουληκιάζει τὸν ἄνθρωπο. Κι ὅμως, ναί, ἡ φωνὴ αὐτὴ εἶναι κιόλα μιὰ σκέψη ».

Κοίταξε τὴν Μαλάμω πού χτυποῦσε ἀφηρημένα τὸ τζάμι μὲ τὰ δάχτυλά της κ' ἤθελε νὰ σηκωθεῖ, νὰ πάει δίπλα της, νὰ τῆς πεῖ : « Συγχώρεσέ με γιὰ ὅλα, εἶμαι φταίχτης, τὸ ξέρω ». Ἄλλὰ τί θὰ ἔβγαине καὶ νὰ τῶκανε ; Σὲ τί θὰ τὸν βοηθοῦσε ; Μιὰ ἀνακούφιση ἴσως τῆς στιγμῆς. Τὸ πρόβλημα, ἡ ρίζα τοῦ διχασμοῦ του, θάμεινε ἀγιάτρευτη. Μὲ τὸ κάνεις μιὰν ἐλεημοσύνη σ' ἕνα φτωχό, δὲν ἀλαφρώνεις ἀπὸ τὸ βάρος τῆς παγκόσμιας ἐνοχῆς σου. Καὶ μὲ τὸν κηπουρὸ ἦταν ἀδύνατο νὰ μιλήσει. "Ἐσκαζε ἀπὸ τὴν ἀσφυξία. Τόση ὥρα βρεχόταν καὶ δὲν τὸ καταλάβαινε. Γύρισε, ἀλλάξε θέση καὶ τότε εἶδε, στὸν πλατῖνὸ τοῦχο, μιὰ πελώρια ἐπιγραφή :

ΠΑΝΤΟΥ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΗΓΑΔΙΑ

Καὶ πάνω στὸ « ΟΥ » εἶχε ξαπλώσει σὰν περισπωμένη μιὰ σαρανταποδαροῦσα.

« Μυρίζε ἀπαίσια ἐδῶ μέσα », σκέφτηκε δυσανασητάντας. « Βρωμάει σὰν ὑπόνομος. Ἡ τρύπα θὰ μυρίζε. Ὁ γέρος θὰ τρώει μέσα σὲ αὐτή. Θ' ἀποπατεῖ ἐκεῖ μέσα . . . Καὶ ἡ βροχὴ δὲν λέει νὰ κόψει. Βρέχει, βρέχει. "Ἀχ, νὰ γεννιόμουν ἀλλιώτικος ! "Ὅχι ἄνθρωπος, ἀλλὰ δέντρο, ἄνεμος, πουλί. Νὰ ζοῦσα χωρὶς νὰ σκέφτομαι, νὰ πέθαινα χωρὶς τύψεις. Νάμουν ἕνα σφουγγάρι στὸν βυθὸ τῆς θάλασσας καὶ νὰ μὲ ξερίζωνε μιὰ μέρα ἕνας βουτηχτής καὶ νὰ ἐπλυνα μετὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν βρώμα, ἀπὸ τὴν μπόχα, ἀπὸ τὰ πετρέλαια. Ζοῦμε σὲ βάλτο καὶ κραυγάζουμε, ζοῦμε καὶ βουλιάζουμε μιὰ μέρα χωρὶς νὰ ξέρομε τὸν λόγο ».

Ἡ Μαλάμω εἶχε ξεχάσει πού βρισκόταν καὶ ταξίδευε σὲ ἄλλα χρόνια, ὅταν μιὰ μέρα μὲ τέτοια βροχὴ βρέθηκε μονάχη της ἔξω στὰ ἀλώνια καὶ μὴν ἔχοντας πού νὰ κρυφτεῖ μπῆκε στὴν κουφάλα μιᾶς ἐληῆς πού ἦταν ὀλόκληρο καλύβι ἀπὸ μέσα κ' ἐκεῖ βρῆκε ἕνα κατσίκι μικρό, παρατημένο κ' ἔρμιο, τὸ ἀγκάλιασε καὶ τὸ χάιδευε στὸ κούτελο

τοίχους αποτέλειωναν την κατεδάφιση. Ἀφοῦ πρώτα ρίξαν τὴν σκεπὴ καὶ τοὺς πάνω τοίχους, ἔπιασαν νὰ πελεκούνε τὰ πατώματα, νὰ ξεσηκώνουν τὰ δοκάρια, τὰ σιδερένια κιγκλιδώματα, τὶς ἄλλες πόρτες. Στοιβάζαν ὅλα αὐτὰ τὰ ὑλικά κάτω στὴν εἴσοδο. Κ' ἐκεῖ τὰ ξεχωρίζαν: τὰ ξύλα μὲ τὰ ξύλα, τὰ σίδερα μὲ τὰ σίδερα. Κάθε πρωὶ πού περνοῦσα ἔβλεπα ἀδιάφορος τὸ σπίτι πού τὸ ρίχναν. Ὡσπου, ἓνα πρωί, εἶδα νὰ ξεπηδοῦν μὲς τὴν κορνίζα τῶν ξεδοντιασμένων δοκαριῶν, τὰ δυὸ τετράγωνα, τὸ ἓνα σὲ θαλασσὶ χρῶμα, τὸ ἄλλο σὲ τριανταφυλλί, ντουβάρια ἀπὸ τὶς κάμαρες πού γκρέμισαν, πάνω στὸ γειτονικὸ σπίτι. Φαινόταν τόσο μόνονα τους καὶ τόσο λυπημένα πού γλύτωσαν ἀπὸ τὴν καταστροφή, ὁ δυνατὸς ἥλιος τὰ ξεθώριαζε... Κάθε πρωὶ πού περνοῦσα κ' ἐνῶ τὰ τρυπάνια κ' οἱ γκασμάδες δουλεύαν ἀσταμάτητα, καὶ οἱ ἐργάτες χαμήλωναν ὄλο καὶ πιὸ πολὺ πάνω στοὺς θρυμματισμένους τοίχους, ἐγὼ αὐτὰ τὰ δυὸ τετράγωνα πλαίσια δὲν μπορούσα νὰ κοιτάξω. Τὸ κόκκινο καὶ τὸ θαλασσὶ πάνω στὸ ἄλλο σπίτι. Αὐτὰ μὲ ἀναστάτωναν... Ὅχι, δὲν ἔχω λύπησιν γιὰ κάτι πού χαλνᾷ. Δὲν μὲ πονεῖ κάτι ὅταν τελειώνει. Ἀλλὰ τὰ ἀπομεινάρια ἀπὸ τὰ φιλιὰ σου πάνω στὸ μάγουλό μου, τὰ σημάδια ἀπὸ τὰ δόντια σου στὸν λαιμό μου, τὸ χρῶμα πού ἄφησες στὸ σπίτι μου... Κάθε πρωὶ πού περνοῦσα, κ' ἐνῶ τὰ φορτηγὰ κουβαλοῦσαν τὶς πέτρες καὶ τὰ σίδερα, διάβαζα τὴν ταμπέλα:

ΕΔΩ ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΥΛΙΚΑ ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΕΩΣ

Καὶ παρακάτω :

ΡΕΥΣΤΟΠΟΙΗΣΙΣ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΣ

Καὶ παρακάτω :

ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΛΥΣΙΣ

Ἄδεια τοῦ κ. Προέδρου Πρωτ/κῶν ἀρ. δικ.
ἀποφ. 27365/11/55

Ὡ, τί δὲν ἔκανα ἀπὸ τότε πού χαρίσαμε—τὸ παλιὸ δράμα, ἡ Κόκκινη Μηλιά, νὰ ξαναφτάσουμε στὰ σύνορα τῶν προγόνων μας, τοῦ θεῖου μας τοῦ Μεγαλέξαντρου, πλαταίνοντας τὰ σύνορα τῆς μικρῆς μας χώρας, φαρδαίνοντας τὰ σύνορα τῆς στενῆς μας κάμαρας, ὥσπου μᾶς πρόδωσαν οἱ σύμμαχοι, οἱ τάχατε φίλοι, καὶ γυρίσαμε πίσω μὲ καταματωμένα τὰ φτερά—τί δὲν ἔκανα ἀπὸ τότε πού ἀφομοιωθήκαμε μὲ τοὺς πρόσφυγες, νὰ βρῶ κάτι πού νὰ σὲ ἀντικαταστήσει, μιὰ ἄλλη χώρα νὰ πάρει τὴν θέση σου, μιὰ ξένη ἀγκαλιά... Μὰ ὑπῆρχε πάντα ἐκεῖνο τὸ φοβερὸ μέτρο σύγκρισης κ' ἔψαχνα νὰ βρῶ τὴν λησμονιὰ πού εἶναι ἀδύνατη μὲς τοὺς ἀνθρώπους. Ἄν μᾶς ἔδενε μόνον ἡ ἐπέκτασή μας, αὐτὸ δὲν θὰ μ' ἐμπόδιζε νὰ χαρῶ. Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού μᾶς ἔδενε περισσότερο ἦταν ἡ καταστροφή μας κι αὐτὸ δὲν μπορούσα νὰ τὸ ξεχάσω.

Στὸ μεταξὺ οἱ ἐποχὲς ἄλλαζαν πάνω στὸ πρόσωπο τῆς πόλης μας πού ὀλοένα πλοῦταινε τὴν χαίτη της σὲ πολυκατοικίες. Ἄνεξάρτητα ἀπὸ μᾶς, τὸ καλοκαίρι γυάλιζε τὴν θάλασσα, πύρωνε τὴν ἀσφαλτο, πήχτωνε μὲ γαλαχτερὴ σκόνη τὸν ἀέρα. Τὸ φθινόπωρο ἔπαιρνε τὴν θέση τοῦ γυμνώνοντας τὰ κλαδιά, ὑγραίνοντας τὰ φῶτα, κονταίνοντας τὸ ὕψισμα τῆς μέρας καὶ χαμηλώνοντας τὸν οὐρανὸ. Ὁ χειμῶνας ἔκανε πάλι τὶς ἐφόδους του μὲ τὸν βαρδάρη, ἔριχνε τὸ πέπλο τῆς ομίχλης του, ἐρήμωνε τοὺς δρόμους κ' ἔκλεινε τὴν ζωὴ νωρὶς μὲς τὰ σπίτια ὅπως στὴν Κατοχή. Κ' ἡ ἀνοιξὴ ἐρχόταν ἀδέξια σὰν πρωτάρη, πρασίνιζε τοὺς τριγυρινούς λόφους, φόρτωνε τὴν γῆ μὲ λουλούδια καὶ τὸν οὐρανὸ μὲ χαρταετούς.

Χάθηκε τὸ φῶς κ' ἔχασε ὁ νιὸς τὸν ἑαυτὸ του.

Κ' ἔπειτα, ἀθόρυβα, μὲ θάψαν μὲ κρεμμύδια.